

FINANSINSPEKTIONEN

Prioriteringar i FI:s tillsyn för att stärka konsumentskyddet

27 mars 2018

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	3
RISKER FÖR KONSUMENTER PÅ FINANSMARKNADEN	5
Olämplig rådgivning	5
Prioriteringar för FI:s tillsyn	5
Överskudsättning	6
Prioriteringar för FI:s tillsyn	7
Otydliga avgifter i sparprodukter	8
Prioriteringar för FI:s tillsyn	8
Särskilt riskfyllda produkter	10
Prioriteringar för FI:s tillsyn	10
TEMATISKA UNDERSÖKNINGAR	12
Intressekonflikter inom koncerner	12
Kartläggning av betalningsinstitut med flera	12
Kapitalbaskrav baserat på fasta omkostnader	12
Kartläggning av försäkringsförmedlare	13
Hållbarhet	13
BEHOV AV REGELUTVECKLING	15
Inlåningsföretag	15
Gräsrotsfinansiering	15
Pensionsmyndighetens fondtorg	16

Sammanfattning

Finansinspektionen (FI) redogör i denna rapport för de risker för konsumenterna på finansmarknaden som FI prioriterar i sin tillsyn. En prioriterad risk som återkommer är att konsumenter beviljas lån som är större än vad deras ekonomi klarar av. En annan risk som länge varit prioriterad är att konsumenter rekommenderas att investera i produkter som är olämpliga för dem.

Att vara konsument på finansmarknaden skiljer sig från att vara konsument på de flesta andra marknader. Även om de allra flesta svenskar är konsumenter på finansmarknaden är i allmänhet intresset för finansiella produkter och tjänster lågt. Dessutom är såväl kunskapsnivån om enkla finansiella begrepp som räkneförmågan bristfällig hos många.¹ Innovation och jakt på avkastning leder samtidigt till att finansmarknaden uppvisar en komplexitet som är svår för de flesta konsumenter att ta till sig. Detta gör sammantaget att konsumenten i flera avseenden är mer utsatt på denna marknad än på de flesta andra.

I denna rapport redogör FI för de högst prioriterade riskerna för konsumenterna på finansmarknaden. Rapporten syftar också till att beskriva FI:s tillsynsinsatser. Under 2018 träder flera viktiga regelpaket i kraft. Därför är det viktigt att FI ger en tydlig bild av vilka förväntningar som finns på företagen.

Den första risk som FI vill lyfta fram är att konsumenter rekommenderas att investera i produkter som är olämpliga för dem. Den komplexa miljö och ojämna spelplan som präglar finansmarknaden skapar förutsättningar för finansiell rådgivning att fylla en viktig funktion för att hjälpa konsumenter att fatta välgrundade beslut. Men detta förutsätter att rådgivaren sätter konsumentens intresse först. Så är dock ofta inte fallet. FI har i flera år varnat för de problem som den provisionsdrivna rådgivningen skapar som leder till att konsumenter köper produkter som inte passar, vare sig i prisnivå eller i risknivå. I slutändan kan detta skada förtroendet för hela den finansiella marknaden. Därför kommer det här vara ett prioriterat område i FI:s tillsyn under 2018. Tillsynen kommer att ta sin utgångspunkt i att reglerna nyligen trätt i kraft.

FI kommer särskilt att lägga fokus på hur rådgivningsaktörer anpassar sig till de nya produktstyrningsregler och striktare provisionsregler som kommit på plats. FI kommer därutöver att prioritera tillsyn över företag som uppger att de lämnar oberoende rådgivning, för att säkerställa att konsumenterna verkligen får oberoende råd.

¹ <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2018/manga-konsumenter-saknar-grundlaggande-finansiella-kunskaper/>

Den andra risk som FI vill uppmärksamma är att konsumenter beviljas större lån än deras ekonomi klarar av. Att kunna fördela konsumtion över tid är en av finansmarknadens viktigaste uppgifter. Men när konsumenter beviljas dyra lån som de inte kan betala tillbaka ökar risken för att de hamnar i överskuldssättning – en situation som är svår för såväl den överskuldssatte som hans familj. FI kommer under 2018 att fördjupa arbetet med att kartlägga riskerna med konsumtionslån. Detta sker genom en granskning av stickprovdata för blacolån, revolverande krediter och objektsfinansierade lån från 20 banker och kreditmarknadsbolag. Resultatet av granskningen kommer att presenteras i juni 2018. Utöver det kommer FI att genomföra fördjupade tillsynsundersökningar av enskilda konsumentkreditinstitut samt kontrollera att de nya reglerna om högkostnadskrediter får den effekt på marknaden som de syftar till.

En tredje risk som FI pekar ut är att många finansiella produkter har en komplex avgiftsstruktur. Företag har ekonomiska intressen att presentera sina produkter som konkurrenskraftiga, med vad som framstår som låga avgifter. Samtidigt är många finansiella produkter konstruerade på ett komplext sätt vilket gör det svårt att bedöma den totala kostnaden. Detta kan leda till att konsumenter köper för dyra finansiella produkter, något som har stor negativ effekt på avkastningen. FI kommer under 2018 dels att granska den information som företagen ska lämna enligt de nya skärpta reglerna för kostnadsredovisning, dels granska de avgifter som tas ut vid flytt av försäkringar. Tillsynen kommer att ta sin utgångspunkt i att reglerna nyligen trätt i kraft. Vidare kommer FI under året att kartlägga ett stort antal finansiella produkters avgifter och avkastning i syfte att skapa en tydligare bild av produkterna.

Slutligen vill FI belysa den ökade försäljningen av särskilt riskfyllda produkter till konsumenter. Konsumenter som exponeras mot till exempel CFD:er, binära optioner eller inlåningskonton som inte omfattas av insättningsgarantin löper stor risk att förlora hela sitt investerade eller insatta belopp och, i vissa fall, mer än så. Utöver det, finns en risk att konsumenter utsätts för investeringsbedrägerier. FI, tillsammans med Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten (Esma), gör därför bedömningen att marknadsföring, distribution och försäljning av binära optioner till konsumenter ska förbjudas. Därutöver införs en begränsning av marknadsföring, distribution och försäljning av CFD:er till konsumenter. FI kommer under 2018 att fortsätta följa utvecklingen av särskilt riskfyllda produkter.

Utöver att beskriva de främsta risker som FI identifierat innehåller rapporten också en redogörelse för de tematiska undersökningar som genomförts. De utgör en viktig grund för att kunna analysera konsumentskyddet i sin helhet. Slutligen beskrivs de behov av regelutveckling som FI anser nödvändigt för ett starkare konsumentskydd.

Risker för konsumenter på finansmarknaden

Kärnan i FI:s arbete är den riskbaserade tillsynen. FI genomför årligen en genomgång av risker för konsumenter på finansmarknaden. Riskbedömningen ligger sedan till grund för FI:s tillsynsarbete. I det här avsnittet beskrivs de främsta konsumentriskerna som FI identifierat för 2018.

Riskbedömningsprocessen syftar till att identifiera och rangordna de risker som i varje läge föreligger för konsumentskyddet. Processen är en del av FI:s tillsynsarbete och en ständigt pågående verksamhet. Riskerna bedöms dels utifrån sannolikheten för att något ska gå fel, dels utifrån hur omfattande konsekvenserna för konsumenterna och för samhället kan bli. Riskbedömningen sker med en utblick mot utvecklingen i hela finanssektorn och samhällsekonomin samt i dialog med andra myndigheter och konsumentorganisationer.

OLÄMPLIG RÅDGIVNING

Många konsumenter har behov av vägledning från finansiella rådgivare för att jämföra och välja sparprodukter. Det finns i dag ett stort antal olika aktörer som erbjuder finansiell rådgivning till konsumenter. För att den ska vara till gagn för konsumenten krävs dock att företagen utgår från vad som är bäst för den enskilde och att kortsiktiga egenintressen inte påverkar de rekommendationer som konsumenterna får. FI har under ett flertal år fokuserat på de intressekonflikter som uppstår när företag tar emot provisioner i samband med finansiell rådgivning till konsumenter. I den provisionsundersökning som genomfördes under 2016 framkom att provisioner stod för större delen av intäkterna för de allra flesta företag som lämnar finansiell rådgivning. När finansiella rådgivare tar emot provisioner skapas incitament för dem att ge råd om de produkter som ger dem själva högst ersättning, istället för de produkter som passar konsumentens behov bäst. Råd om att investera i olämpliga produkter kan få stora effekter på enskilda konsumenters ekonomi och i förlängningen skada förtroendet för finansmarknaden. FI bedömer att detta även framöver är en av de största konsumentriskerna på finansmarknaden.

Prioriteringar för FI:s tillsyn

FI har under flera år arbetat aktivt med att granska marknaden för finansiell rådgivning och noterat flera exempel på hur storleken på ersättningen från producenter styrt vilka produkter som rekommenderats till konsumenter. FI har också genomfört ett antal undersökningar och kartläggningar av provisioner och distribution som styrker dessa slutsatser. De nya regelverk som träder i kraft under 2018 inför ett antal nya och stärkta konsumentskyddsregler som syftar

till att minska dessa problem. Bland annat införs regler om vad som krävs för att få kalla sig oberoende rådgivare. Det finns i dag få aktörer som erbjuder verkligt oberoende rådgivning. För att den finansiella rådgivningen ska fylla sitt syfte krävs att de blir fler. Detta förutsätter dock att konsumenter förstår skillnaden mellan rådgivning som är oberoende och rådgivning som inte är det. FI kommer därför under 2018 att fokusera tillsynen på hur företag som uppger att de lämnar oberoende rådgivning följer de nya reglerna, som innebär att oberoende rådgivare bland annat inte får ta emot provisioner eller ge råd om egna produkter.

Under året införs även stärkta provisionsregler för rådgivare som inte är oberoende. Dessa måste framöver kunna visa att de provisioner som de tar emot höjer kvaliteten på tjänsten till kunden och inte försämrar företagets möjligheter att tillvarata kundens intressen. FI har under året klargjort sin syn på vissa typer av provisioner som skapar särskilt starka intressekonflikter och förväntar sig nu en tydlig förändring på marknaden. FI kommer att bevaka hur företagen anpassar sina provisionssystem till de nya reglerna.

Ett annat område som FI kommer att prioritera är de nya reglerna om produktstyrning, som bland annat klargör att företag som utvecklar produkter har ett ansvar för att de inte säljs till konsumenter som de inte är lämpliga för. De nya reglerna spelar en viktig roll i att motverka att konsumenter rekommenderas att investera i olämpliga produkter. FI kommer under året att övervaka hur företagen anpassar sina produktframtagningsprocesser till de nya kraven.

ÖVERSKULDSÄTTNING

Hushållens skuldsättning har ökat under en längre tid. Bolånen står för den övervägande delen av hushållens skulder, men tillväxttakten för konsumtionslån har ökat under senare år. Med den redan tunga skuldbörda som många hushåll har till följd av höga bolån blir utvecklingen på konsumtionskreditmarknaden än mer bekymmersam. Den övergripande risken är densamma för alla typer av lån: att konsumenter beviljas lån som är för stora eller för kostsamma i förhållande till deras återbetalningsförmåga. Riskerna tar sig dock uttryck på olika sätt för olika typer av lån. I denna rapport ligger fokus på de konsumentriskerna som finns på konsumtionslånemarknaden. Konsumentriskerna på bolånemarknaden redogörs för närmare i FI:s bolånerapport².

Den största delen av konsumtionsutlåningen kommer från kreditinstitut³ men utlåningen från konsumentkreditinstituten⁴ ökar stadigt. Många konsumtionslån är förenade med höga räntor och

2 <https://www.fi.se/sv/publicerat/rapporter/bolanerapporter/>

3 Banker och kreditmarknadsbolag

4 Bolag som har tillstånd enligt lagen (2004:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter

avgifter. De marknadsförs ofta till en grupp av konsumenter som redan är ekonomiskt utsatta och har små marginaler i sin ekonomi. När försäljningen av konsumtionslån ökar finns en risk att fler konsumenter skuldsätter sig mer än vad deras ekonomiska situation medger. Det kan ske till följd av en bristande förståelse för hur räntor och avgifter är utformade eller hur den egna ekonomiska situationen kan förändras. Det kan också ske till följd av att de långgivande företagen brister i efterlevanden av de konsumentskyddande regelverken. Utlåning som påverkas av andra faktorer än konsumenternas återbetalningsförmåga kan få betydande konsekvenser för enskilda konsumenter

När konsumenter beviljas lån som de inte har råd med hamnar de i en skuldsituation som leder till höga kostnader; det är inte bara den ursprungliga avtalade kreditkostnaden och dröjsmårränta som ska betalas utan också kostnader kopplade till indrivningen av skulden. I förlängningen kan det leda till att konsumenten kan bli föremål för betalningsförelägganden och/eller utmätning hos Kronofogden.

Prioriteringar för FI:s tillsyn

Under våren 2017 genomfördes en undersökning av 80 kreditinstitut. Den bekräftade bilden av att kostnaderna för konsumtionslån är höga. Den genomsnittliga effektiva räntan på de lån som ingick i undersökningen uppgick till cirka 30 procent. Vidare framkom att krediterna i många fall hade räntor och avgifter som låg på mer än 50 procent av lånebeloppet och, i vissa fall, mer än 100 procent.

En enkätundersökning under 2017 av 26 konsumentkreditinstitut visade att lån som ges av dessa institut är ännu dyrare. Här uppgick den genomsnittliga nominella räntan till 57,9 procent och den genomsnittliga effektiva räntan till 245 procent. Undersökningen bekräftade också bilden av att dessa lån till stor del riktas mot särskilt utsatta konsumenter som inte kan få lån med skäligare villkor. 17 av de undersökta bolagen lämnade lån till konsumenter med betalningsanmärkningar. I ett av bolagen gick 60 procent av de beviljade lånen till konsumenter med betalningsanmärkningar.

Båda undersökningarna visade också att konsumtionslån i hög utsträckning sägs upp i förtid av låntagaren för att läggas om till ett större lån eller ett lån med längre löptid, i stället för att betalas tillbaka. Denna typ av omläggningar är lönsamma för långivarna men innebär ökade kostnader för konsumenten. Att konsumtionslån läggs om i så stor utsträckning indikerar även att företagen beviljar lån som konsumenterna inte hade förmåga att återbetala när lånet togs.

Under 2018 fördjupas arbetet med att kartlägga riskerna på konsumtionslånemarknaden. FI genomför under våren en granskning av 20 banker och kreditmarknadsbolag där stickprovsdata för blancolån, revolverande krediter och objektsfinansierade lån (ej bolån) samlas in. De data som samlas in kommer bland annat att visa vilken information som företagen använder när de gör sin kreditprövning av konsumenten, konsumentens totala skuldbörda samt andelen räntefria

lån som konverteras till räntebärande krediter. Resultatet kommer att redovisas i juni 2018.

Utöver detta kommer FI under 2018 att genomföra fördjupade tillsynsundersökningar av enskilda företag utifrån de iakttagelser som gjordes i enkätundersökningen av konsumentkreditinstitut. FI kommer även att bevaka hur de nya reglerna om högkostnadskrediter, som ska börja gälla hösten 2018, påverkar denna del av marknaden. Särskilt fokus kommer att läggas på om företagen ändrar sina affärsmodeller för att undvika att omfattas av de nya reglerna, till exempel upplägg med revolverande krediter samt kontokrediter och risker kopplade till detta.

FI deltar också i ett arbete på nationell nivå där flera myndigheter och organisationer samarbetar i ett samverkansråd för budget- och skuldfrågor i syfte att minska riskerna för överskuldssättning. Här har FI ett nära samarbete med Konsumentverket och Kronofogden.

OTYDLIGA AVGIFTER I SPARPRODUKTER

En annan prioriterad risk är de otydliga avgifter som ofta finns i sparprodukter. Avgifter har stor påverkan på finansiella produkters avkastning. På sikt kommer en hög avgift att kraftigt försämra avkastningen, vilket kan innebära tiotusentals kronor i skillnad mellan till exempel en billig och en dyr pensionsförsäkring.⁵ I en lågräntemiljö, där den riskfria avkastningen är mycket låg, ökar avgifternas betydelse för den framtida avkastningen. För företagen finns ekonomiska intressen att presentera sina produkter som konkurrenskraftiga med, vad som framstår som, låga avgifter. Många finansiella produkter är dock konstruerade på ett komplext sätt, vilket gör det svårt att bedöma den totala kostnaden – framför allt när den består av flera delar och inkluderar avgifter till distributörer, externa förvaltare eller andra tredje parter. Men även när den sammanlagda kostnaden framgår tydligt är det svårt att avgöra om den står i proportion till produktens värde.

Dessa utmaningar riskerar att leda till att konsumenterna köper för dyra produkter som de inte skulle gjort om de hade haft en fullständig förståelse för avgiften.

Prioriteringar för FI:s tillsyn

FI har under en längre tid påtalat problemen med så kallade dolda indexfonder och bristfällig informationsgivning.⁶ Under 2017 har FI också kartlagt fondandelsfonder för att tydliggöra bland annat hur avgifter tas ut och hur fondbolagen informerar kunden om produkten. Kartläggningen visade att fondandelsfonder har relativt höga avgifter. Den genomsnittliga årliga avgiften var 1,74 procent, vilket kan jämföras med den genomsnittliga kapitalviktade årliga avgiften för

5 Se Konsumentskyddsrapporten 2017

6 Se Konsumentskyddsrapporten 2015

svenska aktiefonder, som var 0,94 procent år 2016⁷. Vidare framkom att det finns skillnader mellan fondbolagen i hur rabatter och avgifter i underliggande fonder redovisas för kunden. FI kan konstatera att det informationsövertag som fondbolagen har gentemot sina kunder innebär att fondbolagen kontinuerligt behöver utvärdera sina fonder och avgifter i förhållande till andra investeringsalternativ för att säkerställa fondens kvalitet.

De avgifter som tas ut av fonden ska redovisas i faktabladet, vara skäliga i förhållande till fondens mål och ge möjlighet till avkastning efter att avgifterna betalats. Fondbolaget har dessutom ett ansvar för att informationen är transparent och relevant och därmed skapar en rättvisande bild av fondens möjlighet till avkastning. Kartläggningen kommer under året att presenteras i en särskild rapport.

FI har också granskat avgifter vid flytt av försäkringar. Undersökningen visade att uttag av rörliga flyttavgifter kvarstår under lång tid efter tecknandet, vilket kan leda till höga totala avgifter.⁸ Som nästa steg planerar FI att under år 2018 kartlägga den typ av administrativa kostnader som ligger till grund för de avgifter som försäkringsbolag tar ut vid flytt av försäkringar. Denna kartläggning kommer att vara utgångspunkten för ett förväntat föreskriftsmandat under året.

Under 2018 träder det nya regelverket för paketerade investerings- och försäkringsprodukter i kraft. I och med detta införs skärpta regler för kostnadsredovisning till konsumenter som syftar till att göra det enklare att jämföra olika typer av sparprodukter. FI kommer under året att granska den information som företagen ska lämna för att utvärdera om den lever upp till syftet med de nya regelverken.

FI har också, tillsammans med Europeiska försäkrings- och tjänstepensionsmyndigheten, Eiopa, genomfört en tematisk undersökning av så kallade kick-backersättningar från fondbolag till försäkringsbolag. Denna visade bland annat att försäkringstagare runt om i EU i många fall betalar höga avgifter till följd av provisionsmodeller samt att de flesta fondbolagen i undersökningen hade investerat i tillgångsklasser som hade högre kapitalförvaltningsavgifter. Undersökningen kommer att följas upp under 2018.

Dessutom deltar FI i ett arbete på EU-nivå för att kartlägga ett stort antal investeringsprodukters kostnader och avkastning. Arbetet syftar till att öka tydligheten för konsumenter om vad produkter kostar och hur detta kan ställas i relation till hur de avkastat över tid. Arbetet kommer att pågå under år 2018.

7 Pressmeddelande från Fondbolagens förening den 18 augusti 2016 baserat på siffror från Morningstar, värden från 1 maj 2016.

8 FI Dnr 16-13788

SÄRSKILT RISKFYLLDA PRODUKTER

FI har identifierat en ökning av olika typer av särskilt riskfyllda produkter som marknadsförs till konsumenter. I denna kategori finns en rad olika produkter med varierande karaktärsdrag men som förenas av att de är mer komplexa och därmed också svårare att jämföra med andra, likartade produkter. Bland dessa kan nämnas så kallade CFD:er (Contracts for Difference). En av de främsta riskerna med CFD:er är att volatiliteten är hög, vilket förutsätter att investeraren är mycket aktiv. Produkterna har ofta en hävstång som innebär att konsumenten kan förlora mer pengar än det investerade beloppet. Därutöver kan det vara svårt att sälja produkten. Ett annat exempel är binära optioner, där köparen bara kan spekulera i ett av två möjliga utfall: att en viss omständighet inträffar eller att den inte gör det. Villkor och kostnader kan skilja sig mycket åt mellan olika binära optioner, vilket gör det svårt för konsumenter att förstå riskerna med dem.

Gemensamt för CFD:er och binära optioner är att de ofta marknadsförs av oseriösa rådgivare. Flera av produkterna förekommer också i samband med investeringsbedrägerier.

Ett annat slag av särskilt riskfyllda produkter är virtuella valutor, eller tokens, som används för att ta in kapital till olika verksamheter. Detta sker genom så kallade ICO:er (Initial Coin Offerings). De flesta ICO:er är dock oreglerade och står vare sig under tillsyn eller omfattas av konsumentskyddande regelverk. Dessutom finns det normalt inga krav på att det pris som en virtuell valuta säljs för ska motsvaras av ett reellt marknadsvärde. Det kan också vara svårt att sälja tillgången vidare.

Ett ytterligare exempel är insättningar hos inlåningsföretag. De omfattas inte av den statliga insättningsgarantin och konsumenter har därmed inte rätt till någon ersättning från staten om inlåningsföretaget skulle gå i konkurs. Samtidigt är de konsumentskyddande reglerna begränsade och verksamheten står inte under FI:s tillsyn. FI har under en längre tid påtalat de problem och risker som är förknippade med denna typ av företag.

Prioriteringar för FI:s tillsyn

FI har, i egen regi och tillsammans med andra myndigheter, varnat för de risker som är förknippade med att handla med virtuella valutor och att delta i ICO:er.⁹ Därutöver har FI deltagit i ett arbete på EU-nivå som ledde fram till en varning för CFD:er, binära optioner och särskilt spekulativa produkter.¹⁰ FI, tillsammans med Esma, gör bedömningen att marknadsföring, distribution och försäljning av binära optioner till

⁹ <http://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2017/varning-for-risker-med-initial-coin-offerings/>
<http://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2018/olampligt-for-konsumenter-att-investera-i-virtuella-valutor/>

¹⁰ <http://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2016/esma-varnar-for-spekulativa-produkter-till-konsumenter/>

konsumenter ska förbjudas. Därutöver införs en begränsning av marknadsföring, distribution och försäljning av CFD:er till konsumenter. Förbudet och begränsningarna gäller i tre månader. Beslut om eventuell förlängning kommer att fattas innan de tre månaderna löpt ut. Arbetet fortsätter under 2018 med att följa och analysera utvecklingen av potentiellt mycket riskfulla produkter, bland annat för att identifiera lämpliga tillsynsåtgärder.

Under 2017 har FI också arbetat aktivt med att varna för riskerna med inlåningsföretag. Detta skedde i samband med ett nytt ärende där ett inlåningsföretag inte längre hade tillräckligt kapital för att möta sina åtaganden. FI avregistrerade företaget under hösten 2017.

Slutligen publicerade FI på sin varningslista under 2017 varningar för 1 129 oseriösa företag som verkar på marknaden utan att ha nödvändiga tillstånd. Framst handlade det om investeringsbedrägerier kopplade till binära optioner, men även om olika typer av aktierelaterade bedrägerier. I detta arbete samarbetar FI med andra tillsynsmyndigheter; inom EU via Esma och utanför EU via Iosco (Internationella organisationen för värdepapperstillsyn).

Tematiska undersökningar

FI:s tillsyn syftar – utöver att hantera incidenter och akuta problem – till att förebygga att risker materialiseras. Breda temaundersökningar ger en grund för FI:s fortsatta riskbedömningsprocess. Genom att urskilja trender kan FI identifiera potentiella risker som i förlängningen kan drabba konsumenter.

INTRESSEKONFLIKTER INOM KONCERNER

Ett högt konsumentskydd kräver att finansiella företag hanterar de intressekonflikter som finns i verksamheten för att kortsiktiga egenintressen inte ska påverka hur de agerar gentemot sina kunder. Detta gäller, inte minst, i fondverksamhet där det är centralt att företagen vidtar alla rimliga åtgärder för att förhindra att kunders intressen påverkas negativt av intressekonflikter. FI har därför sedan 2015 undersökt intressekonflikter som kan uppstå i fondbolag och hos AIF-förvaltare när dessa ingår i koncerner. Resultaten har visat att många företag behöver lägga större fokus på hur de identifierar, hanterar och dokumenterar intressekonflikter. FI har kommunicerat dessa iakttagelser till de enskilda företagen och till branschorganisationen.

KARTLÄGGNING AV BETALNINGSSINSTITUT MED FLERA

Den 1 maj 2018 träder den svenska implementeringen av EU:s andra betaltjänstdirektiv (PSD 2) i kraft i Sverige. Denna reglering syftar till att utveckla marknaden för elektroniska betalningar och skapa bättre förutsättningar för säkra och effektiva betalningar. Direktivet innehåller bland annat flera nya regler om säkerhet och hantering av risker i samband med betaltjänstleverantörers kommunikation med betaltjänstanvändare, till exempel i samband med betalningstransaktioner. FI genomförde under hösten 2017 en kartläggning av betalningsinstitut, registrerade betaltjänstleverantörer och e-pengainstitut. Den omfattade totalt 29 företag och visade att det rör sig om en fragmenterad marknad där företagen inom de olika kategorierna skiljer sig mycket åt vad gäller både verksamhetens art och storlek. Dessa företag erbjuder ett stort antal olika tjänster. De vanligaste är tjänster för att genomföra betalningstransaktioner genom autogiro, kontokort eller kontobaserade betalningar och tjänster för penningöverföring. Nettoomsättningen för 2016 för de olika företagen varierade mellan 252 000 kronor och 1,1 miljarder kronor och antalet anställda mellan 2 och 267. Kartläggningen visade också att det är mycket vanligt att instituten lägger ut verksamhet till externa parter. Även kontrollfunktionerna läggs ut i stor utsträckning. Av betaltjänstinstituten har majoriteten lagt ut såväl regelefterlevnads- och riskfunktion som internrevision.

KAPITALBASKRAV BASERAT PÅ FASTA OMKOSTNADER

Det är av central betydelse att de uppgifter som värdepappersbolag rapporterar i sin periodiska rapportering till FI är korrekta för att FI ska kunna säkerställa att företagen uppfyller de kapitalbaskrav som

ställs i tillsynsförordningen¹¹. Kraven syftar till att säkerställa att värdepappersbolagen är säkra och sunda och att de uppfyller kapitalbaskraven. Det finns olika beräkningsmetoder för dessa krav. FI har under år 2017 undersökt en¹² metod som bygger på en beräkning av bolagets fasta omkostnader. Undersökningen syftade till att göra en kvalitetskontroll av denna beräkning samt kontrollera hur fasta omkostnader och riskvägda exponeringsbelopp redovisats i den löpande periodiska inrapporteringen till FI. Undersökningen visade att 86 procent av de undersökta företagen tillämpar metoden. Dock finns det några områden med förbättringspotential, vilka har förmedlats till berörda företag. De gällde bland annat företag som har gjort egna tolkningar av vilka omkostnader som de anser vara fasta och att arvoden för anknutna ombud inte lagts till i beräkningen. Vidare kunde FI konstatera brister i intern styrning och kontroll för den löpande periodiska kapitalbaskravrapporteringen.

KARTLÄGGNING AV FÖRSÄKRINGSFÖRMEDLARE

Den 1 oktober 2018 träder den svenska implementeringen av försäkringsdistributionsdirektivet (IDD) i kraft. Regleringen syftar till att skapa mer enhetliga regler vid försäkringsdistribution och att förbättra konsumentskyddet, särskilt vid distribution av försäkringsbaserade investeringsprodukter.

FI genomförde under sommaren 2017 en enkätundersökning riktad till drygt 200 försäkringsförmedlare.¹³ Syftet var att granska om försäkringsförmedlare uppfyller de utbildningskrav som gäller. Resultatet visade att cirka 80 procent av de tillfrågade försäkringsförmedlarna var anslutna till Insuresec. I undersökningen framkom vidare att de försäkringsförmedlare som inte var anslutna till Insuresec i hög utsträckning diplomerats av ett utbildningsinstitut och/eller genomfört utbildningar i syfte att uppfylla kunskapskraven.

HÅLLBARHET

Det finns starka ömsesidiga samband mellan den finansiella sektorn och mål som gäller klimat och hållbarhet. FI har tidigare presenterat ett antal rapporter i detta ämne.

Under 2017 genomförde FI en kartläggning av den information som lämnas till konsumenterna om hållbarhetsaspekter i ett urval av fonder. Syftet var att undersöka om konsumenterna får relevant och tydlig information om hur fonderna beaktar hållbarhetsaspekter som gör det möjligt för konsumenterna att göra medvetna val. Kartläggningen visade att fondbolagen ger relativt omfattande information om hur

11 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 575/2013 av den 26 juni 2013 om tillsynskrav för kreditinstitut och värdepappersföretag och om ändring av förordning (EU) nr 648/2012

12 FI dnr 17-7468

13 FI dnr 17-8525

hållbarhetsaspekter beaktas. FI:s slutsats var att informationen i stor utsträckning motsvarar vad som framgår i de processer och rutiner som används i förvaltningen samt av fondens innehav. Dock framgick också att det ändå inte är enkelt för konsumenten att förstå informationen och att med hjälp av den jämföra olika fonder. FI kunde vidare konstatera att de branschinitiativ som har tagits ger goda förutsättningar för ett fortsatt självregleringsarbete.

Behov av regelutveckling

FI kommer under året att följa hur väl företagen tar till sig de nya, konsumentskyddande regelverken och om dessa är tillräckliga för att komma till rätta med de problem som har identifierats. Det finns dock fortsatt ett antal problematiska områden där FI ser ett behov av regelutveckling. Dessa presenteras i det här avsnittet.

Hittills i år har bland annat lagen om värdepappersmarknaden och EU:s förordning om faktablad för paketerade och försäkringsbaserade investeringsprodukter för icke-professionella investerare (Priip-produkter) trätt i kraft. För närvarande pågår även arbete med att införliva EU:s försäkringsdistributionsdirektiv och det nya betaltjänstdirektivet i svensk rätt.¹⁴ På nationell nivå föreslås nya regler för att nå en mer ansvarsfull marknad för snabblån och andra högkostnadskrediter samt en ny lag för plattformar som bedriver gräsrotsfinansieringsverksamhet.¹⁵

INLÅNINGSFÖRETAG

FI:s tillsyn över inlåningsföretag består primärt i att kontrollera lämpligheten hos ägare och ledning i företagen. Utöver denna kontroll har FI begränsade möjligheter att ingripa om verksamheten skulle misskötas. Det finns en risk att konsumenter ser registreringen hos FI som en kvalitetsstämpel och därmed inte tar hänsyn till de risker som den här typen av sparande innebär. FI har, vid upprepade tillfällen, påtalat riskerna med inlåningsföretag.¹⁶ Inlåningsverksamhet bör därför i princip kräva tillstånd som kreditmarknadsbolag eller bank.

GRÄSROTSFINANSIERING

Antalet aktörer som erbjuder lånebaserad och andelsbaserad gräsrotsfinansiering har ökat under senare år. FI har sedan tidigare pekat på olika risker här eftersom stora delar av denna verksamhet i dag är oreglerad. Bland annat har FI framhållit att det behövs krav på tillstånd för de plattformar som erbjuder gräsrotsfinansiering och regler som syftar till att ge konsumenter ett högre skydd än i dag.¹⁷ En statlig utredning har kartlagt och analyserat marknaden för

14 Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/97 av den 20 januari 2016 om försäkringsdistribution och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366 av den 25 november 2015 om betaltjänster på den inre marknaden, om ändring av direktiven 2002/65/EG, 2009/110/EG och 2013/36/EU samt förordning (EU) nr 1093/2010 och om upphävande av direktiv 2007/64/EG.

15 SOU 2016:68, Stärkt konsumentskydd på marknaden för högkostnadskrediter – Betänkande av Utredningen om vissa konsumentkrediter.

16 För vidare läsning; <http://www.fi.se/sv/konsumentskydd/undrar-du-over-ett-foretag/att-satta-in-pengar-i-inlaningsforetag-kan-vara-riskabelt/>

17 Finansinspektionen, Gräsrotsfinansieringen i Sverige – en kartläggning. Dnr 15-17414

gräsrotsfinansiering i Sverige¹⁸. Utredningen föreslår bland annat tillståndskrav för gräsrotsfinansieringsplattformar samt ett stärkt rättsligt skydd för låntagande och investerande konsumenter. Dessa förslag är viktiga för att säkerställa ett högt konsumentskydd.

PENSIONSMYNDIGHETENS FONDORG

Under 2017 inträffade ett antal händelser som berörde Pensionsmyndighetens fondtorg. De föranledde en rad åtgärder från FI:s sida. FI har tillsyn över de svenska fonder som är valbara på Pensionsmyndighetens fondtorg. Många av fonderna i urvalet har dock tillstånd i andra länder i EES. De har utifrån sitt tillstånd rätt att marknadsföra fondandelar även i Sverige. FI har en begränsad möjlighet att ingripa om problem identifieras i utländska fonder. Detta eftersom det är tillsynsmyndigheten i det land där den utländska fonden har tillstånd som har tillsyn över fonden.

FI välkomnar Pensionsgruppens beslut att införa ett upphandlat fondtorg inom premiepensionssystemet. Övergången bör ske så snart som möjligt. Ett i grunden reformerat fondtorg är en förutsättning för att ge spararna den trygghet de har anledning att förvänta sig av premiepensionssystemet.

Samtidigt bedömer FI att det bör ställas avsevärt högre krav på verksamhetshistorik på fondförvaltare och på minimikapital i fonder som erbjuds på fondtorget. Det skulle göra det omöjligt att etablera fondverksamhet enbart inriktad på sparare i premiepensionssystemet; en viktig faktor bakom de missförhållanden som förekommit. Det skulle också vara ett steg i riktning mot ett fondtorg med avsevärt färre fonder.

Dessutom anser FI att det bör läggas fast att Pensionsmyndigheten i fondavtalet ska ställa villkor som går utöver de krav som följer av det vanliga fondregelverket och som således är utformade specifikt för premiepensionssystemet. Det innebär i sin tur att Pensionsmyndigheten ska granska om fondförvaltare och fonder uppfyller dessa villkor.¹⁹

18 SOU 2018:20 Gräsrotsfinansiering

19 Remissvar Ett tryggt och mer hållbart premiepensionssystem FI Dnr 17-22019

Finansinspektionen
Box 7821, 103 97 Stockholm
Besöksadress Brunnsgatan 3
Telefon +46 8 408 980 00
Fax +48 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se

www.fi.se